

PESMA BOGINJE KALI

DEN SIMONS

Preveo
Goran Skrobonja

Laguna

Naslov originala

Dan Simmons
SONG OF KALI

PESMA BOGINJE KALI

Copyright © 1985 by Dan Simmons

Translation Copyright © 2006 za srpsko izdanje, LAGUNA

PROLOG

Neka mesta su suviše zla da bi im bilo dopušteno da postoje. Neki *gradovi* suviše su zli da bi se trpeli. Kalkuta je takvo mesto. Pre Kalkute, nasmejao bih se jednoj takvoj zamisli. Pre Kalkute, nisam verovao u zlo – svakako ne kao u silu izdvojenju od ljudskih postupaka. Pre Kalkute, bio sam budala.

Kada su Rimljani osvojili Kartaginu, pobili su muškarce, prodali žene i decu u ropstvo, srušili velike građevine, izlomili kamenje, spalili krš i posolili zemlju da tamo više nikada ništa ne nikne. Za Kalkutu to nije dovoljno. Kalkutu bi trebalo *zbri-
sati* sa lica Zemlje.

Pre Kalkute, učestvovao sam u marševima protiv nuklearnog oružja. Sada sanjam nuklearne oblake koji se u obliku pečuraka dižu iznad grada. Vidim zgrade koje se tope u jezera stakla. Vidim popločane ulice koje teku kao lava i prave reke koje ključaju u velikim oblacima pare. Vidim ljudske prilike koje plešu kao zapaljeni insekti, kao skaredne bogomoljke koje prskaju i eksplodiraju naspram plamene crvene pozadine potpunog uništenja.

Grad Kalkuta. Ti snovi nisu neprijatni.

Neka mesta suviše su zla da bi im bilo dopušteno da postoje.

PRVA GLAVA

„Danas se sve zbiva u Kalkuti...
Koga za to da krivim?“

SANKA GOŠ

„Ne idi, Bobi“, reče moj prijatelj. „Nije vredno truda.“

Bio je jun 1977, a ja sam se iz Nju Hempšiza spustio do Njujorka kako bih priveo kraju poslove oko putovanja u Kalkutu sa urednikom *Harpersa*. Posle toga, rešio sam da svratim i posetim svog prijatelja Ejba Bronštajna. Skromna poslovna zgrada u gornjem gradu gde je bio smešten naš mali književni časopis *Drugi glasovi*, izgledala je manje nego impresivno posle nekoliko sati gledanja na Aveniju Medison sa razređenih visina *Harpersovih* prostorija.

Ejb je bio u svojoj pretrpanoj kancelariji, sâm, i radio je na jesenjem broju *Glasova*. Prozori su bili otvoreni, ali vazduh u prostoriji bio je ustajao i vlažan poput mrtve cigare koju je Ejb žvakao. „Ne idi u Kalkutu, Bobi“, reče Ejb ponovo. „Neka to obavi neko drugi.“

„Ejb, sve je već dogovoreno“, rekoh ja. „Polazimo sledeće nedelje.“ Oklevao sam jedan trenutak. „Plaćaju veoma dobro i snose sve troškove“, dodadoh.

„Hmmm“, reče Ejb. On prebaci cigaru u drugi ugao usana i namršti se na gomilu rukopisa pred sobom. Gledajući tog

oznojenog, raščupanog čovečuljka – koji je više ličio na premorenog kladioničara nego na bilo šta drugo – čovek nikada ne bi ni pomislio da on uređuje jedan od cenjenijih „malih časopisa“ u zemlji. Godine 1977, *Drugi glasovi* nisu zasenili staru *Reviju Kenjon* niti izazvali kod *Revije Hadson* nepotrebnu brigu zbog konkurencije, ali slali smo svoje tromesečne brojeve pretplatnicima; pet priča koje su se prvi put pojavile u *Glasovima* odabrano je za antologije O' Henrijeve nagrade; a Džoj's Kerol Outs dao je priču za naš jubilarni desetogodišnji broj. U raznim vremenima bio sam pomoćnik urednika *Drugi glasova*, urednik poezije i neplaćeni prvi čitalac. Sada, posle godinu dana odsustva koje sam uzeo kako bih razmišljao i pisao u brdima Nju Hempšiza, i sa sopstvenom tek izdatom knjigom pesama, bio sam samo vredan saradnik. Ali još sam o *Glasovima* mislio kao o našem časopisu. I još sam mislio o Ejbju Bronštajnu kao o bliskom prijatelju.

„Kog su đavola našli tebe da šalju, Bobi?“, upita Ejb. „Zašto *Harpers* ne pošalje nekog svog glavonju, kad je već toliko važno da pokrivaju troškove?“

Ejb je bio u pravu. Godine 1977. malo je ljudi čulo za Roberta Luzaka, uprkos činjenici da su *Zimski duhovi* dobili pola stupca prikaza u *Tajmsu*. Opet, nadao sam se da ono malo ljudi – naročito nekoliko stotina onih važnih – koji *jesu* čuli, obećava. „*Harpers* me se setio zbog onog članka koji sam napisao prošle godine za *Glasove*“, rekoah ja. „Znaš, ono o bengalskoj poeziji. Ti si rekao da sam previše prostora posvetio Rabindranatu Tagori.“

„Ah, sećam se“, reče Ejb. „Čudi me da ti klovnovi u *Harpersu* uopšte znaju ko je bio Tagora.“

„Zvao me je Čet Moro“, rekoah ja. „Rekao je da je bio impresioniran člankom.“ Nisam pomenuo Ejbju da je Moro zaboravio Tagorino ime.

„Čet Moro“, promrmlja Ejb. „Zar on nije zauzet pisanjem romanesknih verzija TV serija?“

„Uskočio je kao privremeni pomoćnik urednika u *Harpersu*“, rekoah ja. „Hoće članak o Kalkuti za oktobarski broj.“

Ejb zavrte glavom. „Šta ćeš sa Amritom i malom Elizabetom Reginom...?“

„Viktorijom“, rekoah ja. Ejb je znao kako se beba zove. Kada sam mu prvi put rekao koje smo ime odabrali za našu kćer, Ejb je ukazao na to da je ime prilično belačko za potomka jedne indijske princeze i jednog čikaškog Poljaka. Taj čovek bio je ovaploćenje osećajnosti. Ejb je, iako je odavno već navršio pedesetu, još živio sa majkom u Bronksvilu. Bio je potpuno obuzet sastavljanjem *Glasova* i činilo se da je ravnodušan prema svemu ili svakome ko nije služio tom cilju. Jedne zime u kancelariji je nestalo grejanje, a on je tu proveo dobar deo januara radeći u svom vunenom kaputu pre nego što se smislio da se to popravi. Najveći deo Ejbvog opštenja sa ljudima ovih dana kao da se odigravao preko telefona ili pisama, ali ton njegovih komentara nije zbog toga bio ništa manje opor. Počeo sam da uviđam zašto me niko nije zamenio na mestu pomoćnika urednika ili urednika za poeziju. „Ime joj je Viktorija“, ponovih ja.

„Kako god. Šta Amrita misli o tome što odlaziš i ostavljaš nju i dete? Uostalom, koliko je stara ta beba? Par meseci?“

„Sedam meseci“, rekoah ja.

„Gadan trenutak da odeš u Indiju i ostaviš ih“, reče Ejb.

„I Amrita ide“, rekoah ja. „I Viktorija. Ubedio sam Moroa da Amrita može da mi prevodi sa bengalskog.“ To nije bilo sasvim istina. Moro je bio taj koji je predložio da Amrita pođe sa mnom. U stvari, zbog Amritinog imena najverovatnije sam i dobio taj posao. *Harpers* je stupio u vezu sa tri autoriteta za bengalsku književnost, od kojih su dvojica bili indijski pisci nastanjeni u Sjedinjenim Državama, pre nego što je pozvao mene. Sva trojica su odbili posao, ali poslednji koga su zvali pomenuo je Amritu – uprkos tome što je njena struka bila matematika, a ne pisanje – i Moro ga je poslušao. „Ona govori bengalski, zar ne?“, pitao je Moro preko telefona. „Naravno“, rekao sam ja. U

stvari, Amrita je govorila hindi, marati, tamilski i malo pendžapskog, kao i nemački, ruski i engleski, ali bengalski ne. *Dovoljno blizu*, pomislio sam tada.

„Amrita želi da ide?“

„Jedva čeka“, rekoah ja. „Nije se vraćala u Indiju otkad joj se otac preselio sa porodicom u Englesku, kada joj je bilo sedam godina. Takođe jedva čeka da provedemo neko vreme u Londonu na putu za Indiju, tako da njeni roditelji mogu da upoznaju Viktoriju.“ Ovo poslednje bilo je istina. Amrita nije želela da ide u Kalkutu sa bebom sve dok je nisam ubedio da je to važno za moju karijeru. Usputni boravak u Londonu bio je za nju odlučujući činilac.

„U redu“, progundā Ejb. „Idi u Kalkutu.“ Ton njegovog glasa sasvim precizno mi je saopštio šta misli o toj zamisli.

„Reci mi zbog čega ne želiš da idem“, rekoah ja.

„Kasnije“, reče Ejb. „Sada mi ispričaj tu Moroovu priču o Dasu. I hteo bih da znam zašto želiš da sačuvam pola sledećeg prolećnog broja *Glasova* za još Dasovih stvari. Mrzim reprinte, a ne znam da li uopšte postoji i deset njegovih stihova koji nisu bili štampani i preštampani *ad nauseum*.“

„Das, da“, rekoah ja. „Ali ne reprinti. Nove stvari.“

„Ispričaj mi“, reče Ejb.

Ispričāh mu.

„Idem u Kalkutu da pronađem pesnika M. Dasa“, rekoah. „Da ga pronađem, da razgovaram sa njim i donesem natrag nekoliko uzoraka njegovog novog dela spremnog za objavljivanje.“

Ejb se zapilji u mene. „A-a“, reče on. „Nema izgleda. M. Das je mrtav. Umro je pre šest ili sedam godina. Mislim, 1970.“

„U julu 1969“, rekoah ja. Nisam mogao da istisnem trag samozadovoljstva iz glasa. „Nestao je u julu 1969, dok se vraćao sa očeve sahrane, u stvari kremacije, u nekom selu u Istočnom Pakistanu – sada Bangladešu – i svi su pretpostavili da je ubijen.“

„Ah, sećam se“, reče Ejb. „Boravio sam sa tobom i Amritom nekoliko dana u vašem bostonskom stanu kada je Društvo pesnika Nove Engleske održalo komemorativno čitanje poezije u njegovu čast. Ti si čitao nešto od Tagore, kao i delove Dasove epske poeme o onoj, kako beše, opatici – majci Terezi.“

„A dve pesme iz mog Čikaškog ciklusa posvećene su njemu“, rekoah ja. „Ali izgleda da smo svi malo preuranili. Čini se da se Das ponovo pojavio u Kalkuti, ili u najmanju ruku nešto njegove nove poezije i korespondencije. *Harpers* je dobio neke delove preko tamošnje agencije sa kojom saraduje, a ljudi koji su poznavali Dasa tvrde da je on neosporno napisao te nove stvari. Ali niko ga nije video lično. *Harpers* hoće da pokušam da dođem do malo njegovih novih radova, ali osnova članka treba da bude 'Potraga za M. Dasom', takvo neko sranje. A sada, evo dobrih vesti. *Harpers* stiće pravo preče kupovine prava na objavljivanje poezije do koje budem uspeo da dođem, ali ono što odbiju možemo da štampano u *Drugim glasovima*.“

„Bedni drugi“, progundā Ejb i poče da žvaće cigaru. Na takvu zahvalnost punu entuzijazma navikao sam tokom godina provedenih sa Bronštajnom. Ne rekoah ništa, i on konačno ponovo progovori. „I gde je, kog đavola, Das bio osam godina, Bobi?“

Slegnuh ramenima i dobacih mu fotokopiranu stranicu koju mi je Moro dao. Ejb je pregleda, u ispruženoj ruci, okrenu je postrance kao duplericu, pa mi je dobaci natrag. „Predajem se“, reče. „Kakvo je to sranje?“

„To je fragment nove poeme koju je navodno napisao Das u poslednjih nekoliko godina.“

„Na kom to jeziku, hindiju?“

„Ne, mahom na bengalskom i sanskritu. Evo engleskog previda.“ Pružih mu drugu fotokopiju.

Ejbu se oznojeno čelo nabiralo dok je čitao. „Blagi bože, Bobi, zar je prolećni broj rezervisan za ovo što držim? Ovo govori o nekoj ribi koja se kreše po kućeci dok loče krv obezglavljenog muškarca. Ili sam nešto propustio?“

„Nisi. To ti je otprilike to. Naravno, u ovom odlomku nalazi se samo nekoliko strofa“, rekoah ja. „A prevod je sirov.“

„Mislio sam da je Dasovo delo lirsko i sentimentalno. Otprilike onakvo kao što si opisao Tagorine stvari u svom članku.“

„On i jeste bio takav. Jeste takav i sad. Ne sentimentaln, već *optimističan*.“ Bila je to ista fraza koju sam mnogo puta upotrebio kako bih odbranio Tagoru. Do đavola, to je ista ona fraza koju sam upotrebljavao da branim sopstvena dela.

„Aha“, reče Ejb. „Optimističan. Sviđa mi se ovaj ovde optimističan deo – *'Kama Rati kamé/viparita karé rati*.“ Po ovom prevodu, to znači – 'Izludeli od srasti, Kama i Rati jebu se kao psi.' Slatko. Ima izuzetan ritam, Bobi. Kao neki rani Robert Frost.“

„To je deo tradicionalne bengalske pesme“, rekoah ja. „Obrađi pažnju na to kako je Das usadio njen ritam u opšte pasaže. Prelazi sa klasične forme Veda na narodnu bengalsku, a onda ponovo natrag na Vede. To je komplikovani stilski tretman, bez obzira na prevod.“ Umukoh. Samo sam ponavljao ono što mi je Moro rekao, a on je rekao ono što mu je kazao jedan od njegovih 'stručnjaka'. U sobici je bilo veoma vruće. Kroz otvorene prozore dopirala je uspavanka saobraćaja i nekako umirujući zov udaljene sirene. „U pravu si“, rekoah. „To ni najmanje ne liči na Dasa. Gotovo je nemoguće poverovati da je ovo napisao isti čovek koji je napisao ep o Majci Terezi. Moja pretpostavka je da Das nije živ i da je ovo nekakva prevara. Ne znam, Ejb.“

Ejb se odgurnu u stolici na točkićima i ja na sekund pomislih da će zaista izvući opušak cigare iz usta. Umesto toga, on se namrštio, zarotirao cigaru levo, pa desno, zavalio se u stolicu i isprepleo zdepaste prste na potiljku. „Bobi, jesam li ti ikada pričao o svom boravku u Kalkuti?“

„Ne.“ Trepnuo sam, iznenađen. Ejb je putovao širom sveta kao reporter novinske agencije pre nego što je napisao prvi roman, ali retko je pričao o tim danima. Kada je prihvatio moj članak o Tagori, dokono je pomenuo da je jednom proveo devet meseci sa Lordom Mauntbatenom u Burmi. Njegove priče o

vremenu kada je radio za novinsku agenciju bile su retke, ali obavezno za uživanje. „Je li to bilo za vreme rata?“, upitah.

„Ne. Odmah posle njega. Za vreme hindu-muslimanskih nereda oko rascepa, '47. Britanija se izvlačila i rasecala Indiju na dve zemlje, pustivši dve verske grupe da se međusobno kolju. To je sve bilo pre tvog vremena, zar ne, Roberto?“

„Čitao sam o tome, Ejb. Znači, išao si u Kalkutu da izveštavaš o neredima?“

„Ne. Ljudi u to vreme nisu više želeli da čitaju o borbama. Otišao sam u Kalkutu zato što je Gandi... Mahatma, ne Indira... Gandi je išao tamo, a mi smo pokrivali *njega*. Čovek mira, Svetac sa prečagom, čitav taj *schtick*. U svakom slučaju, proveo sam u Kalkuti oko tri meseca.“ Ejb zastade i prođe rukom kroz proređenu kosu. Činilo se da je ostao bez reči. Nikada nisam video da Ejb okleva i sekund da koristi jezik – u pisanju, govoru ili dranju. „Bobi“, reče on konačno, „znaš li šta znači reč *mijazma*?“

„Otrovna atmosfera“, rekoah ja. Takvo ispitivanje me je ozlojeđivalo. „Kao u močvari. Ili od bilo kog škodljivog uticaja. Verovatno potiče od grčke reči *miainein*, što znači 'zagaditi'.“

„Ah“, reče Ejb i ponovo zarotira cigaru. Nije obraćao pažnju na moju malu predstavu. Ejb Bronštajn je *očekivao* da njegov bivši urednik poezije zna grčki. „Pa, jedina reč koja je, po meni, mogla da opiše Kalkutu bila je... i sada je... *mijazma*. Čak ne mogu da čujem jednu reč, a da odmah ne pomislim i na drugu.“

„Sagrađena je na močvari“, rekoah ja, još iritiran. Nisam navikao da slušam takve gluposti od Ejba. Bilo je to kao da pouzdani, stari vodoinstalater najednom počne da ti drži predavanje o astrologiji. „A mi idemo tamo u sezoni monsuna, što pretpostavljam da nije baš najugodnije godišnje doba. Ali ne mislim...“

„Nisam govorio o vremenu“, reče Ejb. „Iako je to najvrelija, najvlažnija, najbednija prokleta paklena rupa u kojoj sam ikada bio. Gora od Burme '43. Gora od Singapura u vreme tajfuna. Isuse, gore od Vašingtona u avgustu. Ne, Bobi, prokletstvo,

govorim o samom *mestu*. Bilo je nečeg... nečeg mijazmalnog u tom gradu. Nikada nisam bio u mestu tako zlom ili usranom, a proveo sam dosta vremena u nekim od najvećih gradova-kanalizacija na svetu. Kalkuta me je *uplašila*, Bobi.“

Klimnuh glavom. Od vrućine, iza očiju poče da mi pulsira glavobolja. „Ejb, prosto si proveo vreme u pogrešnim gradovima“, rekoah vedro. „Probaj da provedeš leto u severnoj Filadelfiji ili na južnoj strani Čikaga, gde sam ja proveo detinjstvo. U poređenju sa tim Kalkuta će ti ličiti na zabavni park.“

„Ah“, reče Ejb. Više me nije gledao. „Pa, nije reč samo o gradu. Želeo sam da odem iz Kalkute, tako da je moj šef biroa – jedan jadni šmokljan koji je neku godinu kasnije umro od ciroze jetre... taj drkadžija dao mi je zadatak da pišem o posvećenju mosta negde u zaleđu Bengala. Hoću reći, tamo još nije ni bila uvedena železnica, samo taj prokleti most koji je spajao jedan deo džungle sa drugim preko reke široke oko stotinu metara i duboke sedam centimetara. Ali most je sagrađen od dela prvih para koje su Sjedinjene Države poslale posle rata, tako da sam morao da odem i pišem o posvećenju.“ Ejb zastade i pogleda kroz prozor. Odnekud odozdo, sa ulice, dopreše ljutiti povici na španskom. Ejb kao da ih nije čuo. „I tako, uglavnom, bilo je prilično dosadno. Inženjeri i građevinska ekipa već su otišli, a posvećenje je bilo uobičajena mešavina politike i religije kakvu uvek nađeš u Indiji. Bilo je prekasno da krenem natrag džipom te večeri – ionako mi se nije žurilo natrag u Kalkutu – pa sam ostao u maloj gostionici na rubu sela. Ona je verovatno preostala posle obilazaka britanske inspekcije za vreme Radža. Ali te noći bilo je tako proketo vruće – znaš ono, kad znoj neće ni da ti kaplje, već ti se samo kupi na koži i visi u vazduhu – a komarci su me izluđivali; i tako, negde posle ponoći, ustao sam i odšetao do mosta. Popušio sam cigaretu i krenuo natrag. Da nije bilo Meseca, ne bih to ni video.“

Ejb izvuče cigaretu iz usta. Načini grimasu kao da joj je ukus bio podjednako grozan kao i izgled. „Klinac nije mogao da

bude mnogo stariji od deset godina, možda je bio i mlađi“, reče on. „Bio je naboden na neke gvozdene šipke armature koje su štrčale iz cementnog podnožja na zapadnoj strani mosta. Vide-lo se da nije odmah umro; da se neko vreme koprcao pošto su ga šipke probale...“

„Peo se na novi most?“, rekoah ja.

„Ah, to sam i ja pomislio“, reče Ejb. „A to su rekle i lokalne vlasti prilikom istrage. Ali ni za živu glavu nisam mogao da shvatim kako mu je uspelo da pogodi te šipke... Morao je da skoči sa visokih greda. A onda, par nedelja kasnije, neposredno pre nego što je Gandi prekinuo post i pre nego što su neredi u Kalkuti prestali, otišao sam u britanski konzulat i iskopao primerak Kiplingove priče 'Graditelji mostova'. Pročitao si je, zar ne?“

„Ne“, rekoah ja. Nisam mogao da podnesem Kiplingovu prozu ili poeziju.

„Trebalo bi“, reče Ejb. „Kiplingova kratka proza baš je dobra.“

„I, kakva je priča?“, upitah.

„Pa, priča se vrti oko činjenice da su na kraju izgradnje svakog mosta Bengalci izvodili složenu versku svetkovinu.“

„To nije ništa neobično, zar ne?“, rekoah, upola nagađajući čemu sve to vodi.

„Nimalo“, reče Ejb. „Svaki događaj u Indiji zahteva nekakvu versku svetkovinu. Kiplinga je na pisanje te priče naterao način na koji su Bengalci to radili.“ Ejb vrati cigaretu u usta i progovori kroz stisnute zube. „Na kraju izgradnje svakog mosta, prinosili su ljudsku žrtvu.“

„Tako“, rekoah ja. „Sjajno.“ Prikupih svoje fotokopije, strpah ih u aktovku i ustadoh da pođem. „Ako se setiš još koje Kiplingove priče, Ejb, postaraj se da nam se javiš. Amrita se njima oduševljava.“

Ejb ustade i nasloni se na sto. Zdepasti prsti upreše mu se u gomilu rukopisa. „Do đavola, Bobi, samo bih radije da ne idete u tu...“

„Mijazmu“, rekoah ja.

Ejb klimnu glavom.

„Kloniću se novih mostova“, rekoh dok sam odlazio ka vratima.

„Bar razmisli ponovo o tome da ne vodiš Amritu i bebu.“

„Idemo“, rekoh. „Rezervacije su već izvršene. Vakcinisani smo. Sada je jedino pitanje da li ti želiš da vidiš Dasove stvari, ako to uopšte *jeste* Das, i da li ja mogu da obezbedim prava za objavljivanje. Šta kažeš, Ejb?“

Ejb ponovo klimnu glavom. Zatim baci cigaru u prepunu pepeljaru.

„Poslaću ti razglednicu sa bazena grand hotela 'Kalkuta Obe-roj'“, rekoh dok sam otvarao vrata.

Poslednje što sam video bio je Ejb, koji je stajao tamo sa pruženom rukom, u polupozdravu ili nemom gestu umorne otupljenosti.

DRUGA GLAVA

„Želiš da upoznaš Kalkutu?“

Onda budi spreman da je zaboraviš.“

SUŠIL ROJ

U noći pred naš polazak, sedeo sam na verandi sa Amritom dok je ona došla Viktoriju. Svici su odmigivali svoje tajanstvene poruke naspram tamne linije stabala. Cvrčci, žabe i nekoliko noćnih ptica istkali su tapiseriju noćne zvučne podloge. Naša kuća nalazila se samo nekoliko milja od Egzetera, u Nju Hempširu, ali povremeno je bilo toliko tiho kao da smo se nalazili na nekom drugom svetu. Cenio sam tu usamljenost za vreme zime provedene u pisanju, ali sada sam shvatio da sam nemiran, da su me delom upravo ti meseci izdvojenosti naterali na putnu groznicu, na želju da vidim nepoznata mesta, lica. „Sigurno želiš da ideš?“, upitao sam. Glas mi je zvučao preglasno u noći.

Amrita podiže pogled dok je beba završavala sa sisanjem. Mutna svetlost prozora obasjavala je Amritine snažne jagodice i meku, smeđu kožu. Tamne oči su joj blistale. Ponekad je bila tako divna da sam osećao fizički bol na pomisao da možda i nismo morali da se upoznamo, venčamo se i dobijemo dete. Ona malo podiže Viktoriju i ja načas ugledah blagu oblinu dojke i uzdignute bradavice pre nego što je vratila bluzu na mesto.

„Nemam ništa protiv da krenem“, reče Amrita. „Biće lepo ponovo videti majku i oca.“

„Ali Indija“, rekoah ja. „Kalkuta. Želiš li da ideš tamo?“

„Nemam ništa protiv, ako mogu da budem od pomoći“, reče ona. Stavi mi presavijenu, čistu pelenu na rame i pruži mi Viktoriju. Protrljah bebi leđa i osetih njenu toplotu, bebinji i mlečni miris.

„Sigurna si da ti to neće praviti problema na poslu?“, upitah ja. Viktorija mi se uskoprcu u rukama i pruži bucmastu ručicu ka mom nosu. Dunuh joj u dlan i ona se zakikota, pa podrignu.

„Neće biti nikakvih problema“, reče Amrita, iako sam znao da hoće. Trebalo je da počne da predaje novi kurs iz matematike na diplomskom nivou, na Bostonskom univerzitetu, posle Praznika rada, i znao sam koliko joj priprema predstoji.

„Raduješ li se što ćeš ponovo videti Indiju?“, upitah ja. Viktorija je pomerila glavu bliže mom obrazu i radosno mi je balila po kragni.

„Zanima me kako će izgledati u poređenju sa onim čega se sećam“, reče Amrita. Glas joj je bio tih, moduliran posle tri godine koje je provela u Kembridžu, ali nikada isklesan na onaj ravan britanski način. Kada sam slušao Amritu, kao da me je masirao čvrst, ali dobro nauljen dlan.

Amrita je imala sedam godina kada je njen otac preselio svoju građevinsku firmu iz Nju Delhija u London. Sećanja na Indiju koja je podelila sa mnom podržavala su stereotip o kulturi goropadnoj od buke, zbrke i diskriminacije među kasta-ma. Ništa nije moglo biti više strano Amritinoj ličnosti; ona je bila tipična suštastvenost tihog dostojanstva, prezirala je buku i gužvu svake vrste, užasavala ju je nepravda, a um joj je bio obučen za dobro uređene ritmove lingvistike i matematike.

Amrita je jednom opisala svoj dom u Delhiju i stan u Bombaju gde su ona i sestre provodile leta sa stricem: goli zidovi sa skorenim prljavštinom i drevnim otiscima dlanova, otvoreni prozori, grubi čaršavi, gušteri koji noću gamižu po zidovima,

nagomilana beda u svemu. Naš dom u Egzeteru bio je čist i otvoren poput sna nekog skandinavskog dizajnera, sav u blistavom golom drvetu, sa udobnim sedištimama, besprekorno belim zidovima i umetničkim delima obasjanim prikrivenim svetiljkama.

Amritin novac omogućio je postojanje kako kuće, tako i naše male umetničke zbirke: njen „miraz“, kako je to u šali nazivala. Isprva sam se protivio. Godine 1969, prve godine našeg braka, prijavio sam godišnji prihod od 5.732 dolara. Napustio sam posao predavača na koledžu Vesli i potpuno se posvetio pisanju i uredničkom poslu. Živeli smo u Bostonu, u stanu u kome su čak i pacovi morali da trčkaraju pognutih ramena. Nije mi bilo važno. Bio sam spreman beskrajno da trpim zbog svoje umetnosti. Amrita nije. Nikada se nije prepirala; saglasila se sa načelom koje je ležalo iza mojih protivljenja u pogledu korišćenja njenog fonda; ali 1972. uplatila je predujam za kuću i četiri lanca zemlje i kupila je prvu od naših devet slika, malu skicu u ulju Džejmija Vajata.

„Zaspala je“, reče Amrita. „Možeš da prestaneš da je ljuljaš.“

Spustih pogled i videh da je u pravu. Viktorija je čvrsto spalavala otvorenih usta. Na vratu sam osećao njen brzi i blagi dah. Nastavih da je ljuljam.

„Da je unesemo?“, upita Amrita. „Postaje sveže.“

„Za minut“, rekoah ja. Raspon šake bio mi je širi od bebinih leđa.

Imao sam trideset pet godina kada je Viktorija rođena; Amrita je imala trideset jednu. Godinama sam pričao svakome ko je bio voljan da sluša – i nekolicini onih koji to nisu bili – sve o sopstvenim osećanjima vezanim za ludost donošenja dece na svet. Govorio sam o prenaseljenosti, o tome da nije pošteno podvrgavati mališane užasima dvadesetog veka i o blesavosti ljudi koji imaju neželjenu decu. Ponovo, Amrita se uopšte nije prepirala sa mnom – mada pretpostavljam da je mogla, zahvaljujući svom poznavanju formalne logike, da pobije sve moje argumente za dva minuta – ali negde početkom 1976, otprilike

u vreme lokalnih izbora u našoj državi, Amrita je jednostrano prestala da uzima pilule. 22. januara 1977, dva dana pošto se Džimi Karter vratio u Belu kuću sa svoje inauguracije, rođena je naša kćer Viktorija.

Ja nikada ne bih odabrao ime „Viktorija“, ali potajno sam njime bio oduševljen. Amrita ga je prvi put predložila jednog vrelog julskog dana i to nam je izgledalo kao dobar vic. Izgleda da se jedno od njenih najranijih sećanja odnosilo na dolazak vozom na stanicu Viktorija u Bombaju. Ogromna građevina – jedan od ostataka britanskog Radža, koji očito i dalje definiše Indiju – uvek je Amritu ispunjavao strahopoštovanjem. Od tada, ime Viktorija prizivalo je u njoj odjek lepote, elegancije i tajanstvenosti. I tako smo se najpre šalili kako ćemo bebu nazvati Viktorija, ali do Božića 1976. već smo znali da našem detetu, ako bude devojčica, neće pristajati nijedno drugo ime.

Pre nego što je Viktorija rođena, gundao sam o parovima koje smo poznavali i koji su bili lobotomizovani rođenjem svoje dece. Savršeno inteligentni ljudi sa kojima smo uživali u beskrajnim raspravama o politici, prozi, smrti pozorišta ili sunovratu poezije sada su nam brbljali o prvom zubu svog dečaćića ili provodili sate u priči o strašnim pojedinostima prvog dana male Heder u zabavištu. Kleo sam se da nikada neću pokleknuti pred tim.

Ali sa našim detetom bilo je *drugačije*. Viktorijin razvoj bio je vredan svačijeg ozbiljnog izučavanja. Ustanovio sam da sam potpuno opčinjen najranijim zvucima i najnezgrapnijim pokretima. Čak je i gnusni čin menjanja pelena mogao da bude radostan kada moje dete – *moje dete* – mahne bucmastim rukama i pogleda me odozdo sa onim što sam smatrao obožavanjem na pomisao da njen otac, *objavljivani pesnik*, obavlja za nju tako obične zadatke. Kada me je, sa sedam nedelja, jednog jutra blagoslovila svojim prvim pravim osmehom, odmah sam pozvao Ejba Bronštajna da mu javim dobre vesti. Ejb, podjednako opšte poznat po tome da nikada ne ustaje pre pola jedanaest pre pod-

ne kao i po svom osećaju za dobru prozu, čestitao mi je i blago istakao da sam ga pozvao u 5.45 ujutro.

Sada, kada je Viktorija imala sedam meseci, bilo je još očiglednije da je nadareno dete. Naučila je da igra „Tako veliko!“ gotovo mesec dana ranije, a „Ku-ku!“ nedeljama pre toga. Pužala je sa šest i po meseci – što je bio siguran znak visoke inteligencije, uprkos Amritinim komentarima da to znači upravo suprotno – i ni najmanje me nije zabrinjavalo to što su se svi Viktorijini pokušaji vezani za lokomociju završavali kretanjem unazad. Sada su sa svakim novim danom njene jezičke mogućnosti bivale sve veće, i mada nisam bio u stanju da razaberem *tata* ili *mama* iz brbljanja slogova (čak ni kada sam puštao tra-ke na pola brzine), Amrita me je uveravala, samo sa blagim osmehom, da je čula nekoliko kompletnih ruskih ili nemačkih reči, a jednom i čitavu rečenicu na hindiju. U međuvremenu, ja sam Viktoriji čitao svake večeri, naizmenično Majku Gusku i Vordsvorta, Kitsa i pažljivo odabrane odlomke iz Paundovog „Speva“. Izgleda da joj se Paund najviše sviđao.

„Hoćemo li u krevet?“, upita Amrita. „Sutra moramo da krenemo rano.“

Nešto u Amritinom glasu privuče mi pažnju. Ponekad bi rekla „Hoćemo li u krevet?“, a ponekad bi rekla „*Hoćemo li u krevet?*“. Sada je bilo u pitanju ovo potonje.

Odneo sam Viktoriju u kolevku i ušuškao je. Stajao sam jedan minut i posmatrao je dok je ležala tamo na stomaku pod lakim jorganom, okružena plišanim životinjama, glave prislonjene uz meku oblogu. Mesečina je padala preko nje poput blagoslova.

Nešto kasnije, sišao sam, zaključao ulazna vrata, isključio svetla i vratio se gore, gde me je Amrita čekala u krevetu.

Još kasnije, u poslednjim sekundama našeg vođenja ljubavi, okrenuo sam se da joj pogledam lice, kao da želim da odgovorim na njena nepostavljena pitanja, ali oblak je zaklonio mesec i sve se izgubilo u iznenadnoj tami.